

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Redakcija dnevnog lista „Naše novine” saopštila je da je Negovan Šaranović, sekretar opštine Podujevo, pretio Neđeljku Zejaku, dopisniku ovog dnevnog lista iz Prištine, rečima da „novinaru bednih novina i onima koji stoje iza teksta *Vladin poverenik na KiM lice s poternice*, nema života ni na Kosovu ni u Srbiji”. U tekstu koji su „Naše novine” objavile navodi se, između ostalog, da je Negovan Šaranović pravosnažnom presudom Okružnog suda u Požarevcu, od 21. oktobra 2008. godine, osuđen na deset meseci zatvora zbog zloupotrebe službenog položaja. Negovan Šaranović je nakon objavljivanja teksta demantovao informacije koje su u njemu navedene, a redakcija „Naših novina” je demanti objavila. Prema pisanju tog dnevnog lista, Šaranović je, uprkos pravosnažnoj osudi na kaznu zatvora, obavljao funkciju načelnika Gradske uprave u Prištini i postavljen je na mesto sekretara Privremenog veća Podujeva. Uslov za raspoređivanje na ova dva radna mesta jeste da lice nije pod istragom i da se protiv njega ne vodi krivični postupak.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da se ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, objavljuju u javnim glasilima slobodno, bez obzira na način na koji je informacija pribavljena. Posebno, Zakonom je propisano da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, niti da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. U konkretnom slučaju novinar se, koristeći podatke iz dokumenta nadležnog državnog organa – sudske presude, bavio temom koja se nesumnjivo svrstava u teme od javnog interesa. Iz tog razloga su „Naše novine” imale pravo da objave informaciju o tome da je sekretar opštine Podujevo, uprkos pravosnažnoj presudi kojom je osuđen na zatvorsku kaznu, obavljao funkciju načelnika Gradske uprave u Prištini i da je bio postavljen na mesto sekretara Privremenog veća Podujeva. Preteći telefonski pozivi upućeni novinaru zbog objavljivanja informacija o stvarima koje su od javnog interesa nesumnjivo su podesni za to da ograniče slobodan protok informacija i ometu redakciju u obavljanju svog posla. Krivičnim zakonikom Republike Srbije predviđeno je da će se onaj ko ugrozi sigurnost licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, što novinar u navedenom slučaju svakako jeste, ako je pretnja koja mu je upućena u direktnoj vezi s tim poslovima, kazniti

novčanom kaznom zatvora od šest meseci do pet godina. Mediji nisu preneli da je protiv Šaranovića u navedenom slučaju neki postupak pokrenut.

1.2. Dušan Stanojević, direktor klinike GAK „Narodni front”, prema pisanju dnevnih novina „Kurir”, uputio je niz uvreda na račun novinarkе ovog dnevnog lista koja se bavila ispitivanjem slučaja smrti bebe na porođaju u ovom porodilištu. Prema navodima redakcije „Kurira”, novinarka je pitala direktora GAK „Narodni front” šta piše u izveštaju unutrašnje kontrole, kojim je utvrđeno da je smrt bebe nastupila usled lekarske greške, i da li će doktorica koja je bila dežurna 28. jula i odbila da porodi ženu čija je beba kasnije umrla, jer joj je termin bio zakazan za sutradan, snositi posledice za ovaj postupak.

Do sada više puta citirane odredbe Zakona o javnom informisanju propisuju da javne službe imaju obavezu da informacije o svom radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Navedeno se svakako odnosi i na „Narodni front”, Ginekološko-akušersku kliniku u Beogradu. Zakonom o javnom informisanju propisano je i to da se ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, u javnim glasilima objavljuju slobodno. Takođe, istim Zakonom je posebno propisano i to da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, niti da vrši uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Niz uvreda upućenih novinarki koja se bavila razlozima koji su doveli do smrti bebe i nalazima unutrašnje kontrole same ustanove nesumnjivo predstavljaju narušavanje slobode izražavanja. Ovde posebno treba istaći to da se uvredama upućenim novinaru narušava ne samo njegovo pravo da izveštava o događaju, pojavi ili ličnosti već i pravo javnosti da te informacije nesmetano prima.

2. Sudski postupci

2.1. Osnovno javno tužilaštvo podiglo je optužni predlog protiv Milutina Ilića, direktora JKP „Gradska toplana” iz Niša, i dvojice njegovih saradnika Dobrivoja Stanimirovića i Mije Jankovića, zbog pretnji upućenih uredniku Internet portala „Južne vesti” Predragu Blagojeviću. U optužnom predlogu navodi se da je direktor Ilić zajedno sa Stanimirovićem i Jankovićem, sa umišljajem i u uračunljivom stanju, u telefonskim razgovorima uputio Blagojeviću brojne pretnje. Podsetimo, uredniku „Južnih vesti” je, prema pisanju medija, Milutin Ilić pretio početkom aprila ove godine, nezadovoljan zbog pisanja ovog portala o zapošljavanju partijskih kadrova u tom preduzeću. Istog dana dvojica muškaraca koji su se predstavili kao Janković iz Toplane i pukovnik Dobrivoje iz Prištine pozvali su Blagojevića telefonom i upozorili ga na to da „pazi šta piše” i da se „ne igra sa nekim stvarima”. Tražili su od Blagojevića da se tokom večeri susretne sa njima kako bi „razjasnili neke stvari”, a „pukovnik

Dobrivoje“ ga je obavestio o tome da će morati da da izjavu u vezi s onim što je pisao o Toplani, te da će, u protivnom, ukoliko to ne bude učinio, on ujutru sa policijom doći po njega. Južne vesti su, još u novembru prošle godine, pisale o Dobrivoju Stanimiroviću kao o jednom od dvojice članova vladajuće Srpske napredne stranke koji su se u Toplani zaposlili preko partijskih veza.

Zakonom o javnom informisanju propisano je to da javna preduzeća imaju obavezu da informacije o svom radu učine dostupnim za javnost, i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Ideje, informacije i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdani interes da zna, u javnim glasilima se objavljuju slobodno, bez obzira na način na koji je informacija pribavljena. Posebno, Zakonom je propisano to da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, ni na koji način, a naročito ne pritiskom podobnim da novinare omete u obavljanju posla. Zapošljavanje u javnim preduzećima svakako jeste tema od javnog interesa, te su „Južne vesti“ imale pravo da slobodno objave informacije o politici zapošljavanja, pa i o eventualnim zloupotrebama, koje bi se ogledale u privilegovanju kadrova vladajuće partije pri zapošljavanju. Štaviše, postojala je i obaveza JKP „Gradske toplane“ da te informacije učine dostupnim medijima, jer je politika zapošljavanja sastavni deo rada i funkcionisanja javnih preduzeća. Preteći telefonski pozivi upućeni uredniku i novinaru zbog objavljivanja informacija o stvarima od javnog interesa podesni su da ograniče slobodan protok informacija i ometu redakciju u obavljanju svog posla. U konkretnom slučaju, Osnovno javno tužilaštvo tereti Ilića, Stanimirovića i Jankovića da su izvršili krivično delo ugrožavanja sigurnosti. Krivičnim zakonikom Republike Srbije predviđeno je da će se onaj ko sigurnost nekog lica ugrozi pretnjom da će napasti na njegov život ili telo, odnosno život ili telo njemu bliskog lica, kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Kvalifikovani oblik dela postoji ukoliko je pretnja usmerena prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja i ukoliko je pretnja u direktnoj vezi s tim poslovima, u kom slučaju je zaprećena kazna zatvora od šest meseci do pet godina. Sud, nakon što primi optužni predlog, isti dostavlja okrivljenima i zakazuje glavni pretres, po pravilu u roku od mesec dana, ali može i da, u slučaju da proceni da je to potrebno, zatraži da se sprovedu ili dopune pojedine istražne radnje.

2.2. Početkom avgusta ove godine dnevni list „Kurir“ primio je tužbu za naknadu štete bivšeg ministra prosvete Žarka Obradovića. Bivši ministar je naknadu štete tražio zbog pretrpljenih duševnih bolova nastalih usled povrede časti i ugleda, do koje je došlo zbog informacija koje su se ticale poništavanja završnih ispita za upis u srednje škole, a koje su objavljene u „Kuriru“. Obradović je tražio naknadu štete u iznosu od 13,5 miliona dinara, odnosno po 900.000 dinara za svaki od trinaest tekstova koliko je „Kurir“ o ovoj temi objavio. „Kurir“ je saopštio da je, pored tužbe, primio i Obradovićevu opomenu u kojoj se ovom listu stavlja u izgled druga tužba zbog novih tekstova o istoj temi. Novinarska udruženja osudila su postupak bivšeg ministra Obradovića, ocenivši ga kao nedopustivi pritisak na medije.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da državni organi, pa i ministri, imaju obavezu da informacije o svom radu učine dostupnim za javnost, pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. U Zakonu o javnom informisanju posebno se insistira na obavezi nosilaca političkih funkcija da pokažu viši stepen tolerancije u odnosu na kritiku i propisano je da su im prava na zaštitu privatnosti ograničena ako je informacija koja se odnosi na njih važna za javnost s obzirom na činjenicu da vrše određenu funkciju. S druge strane, podnošenje tužbe sa visokim odštetnim zahtevom, kao i pretnja novom tužbom, posebno u situaciji kada iza takve tužbe stoji visoki državni funkcioner, nesumnjivo bi se mogli kvalifikovati kao ograničavanje slobode javnog informisanja zloupotrebom i svoje funkcije i samog prava na sudsku zaštitu, i to ograničavanje koje je podobno ne samo da omete novinare konkretnog medija u obavljanju posla već i da zaplaši druge i da na taj način jedan deo vlasti učini nedodirljivim za kritiku i kontrolu javnosti. Nesporna je činjenica da bi Žarko Obradović, koji je u vreme objavljivanja datih tekstova bio ministar prosvete, nužno morao biti u obavezi da pokaže viši stepen tolerancije prema kritičkim medijskim sadržajima koji se na njega odnose, budući da je poništavanje završnog ispita za upis u srednje škole na teritoriji Srbije tema od javnog značaja.

2.3. Privredni sud u Beogradu je sredinom avgusta dostavio presudu parničnim strankama u sporu koji je od 2008. godine vođen između tužioca „SOS kanal” d.o.o. iz Beograda i tuženih Republičke radiodifuzne agencije (RRA) i Republičke agencije za elektronske komunikacije (RATEL). Tom presudom utvrđeno je da 36. UHF kanal, dodeljen tužiocu na javnom konkursu za regionalne komercijalne televizijske stanice na području Beograda, ne omogućava kvalitetan prijem televizijskog signala. Presudom su tuženi obavezani da tužiocu solidarno isplate iznos od 463.634.000,00 dinara sa zakonskom zateznom kamatom na ime stvarne štete, iznos od 195.674.000,00 dinara sa zakonskom zateznom kamatom na ime izgubljene dobiti, iznos od 2.315.778,96 dinara na ime povraćaja iznosa uplaćenih za zakup opreme i predajnika i 3.160.602,80 dinara na ime troškova parničnog postupka. Pored navedenog, RATEL je obavezan da tužiocu vrati iznos od 5.118.634,92 dinara sa zakonskom zateznom kamatom na ime primljene naknade za korišćenje radio frekvencije, dok je RRA obavezana da tužiocu vrati iznos od 7.385.610,45 dinara sa zakonskom zateznom kamatom na ime povraćaja naknade za emitovanje televizijskog programa. I RATEL i RRA su protiv ove presude podneli žalbu Privrednom apelacionom sudu u Beogradu.

Navedena presuda u medijima je praćena serijom tekstova u kojima se insistiralo na odgovornosti, pre svega RATEL-a, za izuzetno visoku naknadu koja se ima isplatiti na štetu javnih prihoda, odnosno budžeta. Međutim, tu presudu niko nije detaljnije analizirao, iako je postupak koji je bio vođen veoma interesantan. Naime, po prvi put u praksi srpskih sudova trebalo je dati odgovor na pitanje – koje su granice odgovornosti regulatornog tela nadležnog za elektronske komunikacije, kada je reč o neuspehu u rešavanju problema štetnih smetnji u etru. Imajući u vidu da se brojni emiteri na dnevnom

nivou susreću sa štetnim smetnjama u etru, to pitanje je izuzetno bitno za njihov rad. Nesporno je to da je SOS kanal, specijalizovani emiter sportskih programa, na javnom konkursu 2006. godine dobio dozvolu za regionalnu televizijsku mrežu u beogradskom regionu. Mreža je podrazumevala tri predajničke lokacije i tri emisiona kanala, među kojima i sporni 36. UHF kanal. Kako je na tom kanalu trpeo štetne smetnje, koje je proizvodila jedna televizijska stanica iz Rumunije, SOS je u više navrata tražio od RATEL-a i RRA zamenu kanala. RATEL se više puta obraćao, i to bez uspeha, rumunskom regulatornom telu za aisistenciju u postupku međunarodne koordinacije korišćenja radiodifuznog spektra. Istovremeno, RATEL je SOS-u ukazivao na to da potencijal mreže za koju ima dozvolu nije u dovoljnoj meri iskorišćen, da predajnik koji emituje na 36. kanalu ne emituje dovoljnom snagom, kao i da se neki od preostalih kanala u mreži za koju je dobijena dozvola uopšte ne koriste. Na kraju, dobili smo neobičnu presudu. Ona jeste u korist emitera, ali drugim emiterima koji trpe štetne smetnje ne uliva nadu da bi i u njihovom slučaju presuda mogla biti slična. Na čitav niz pitanja i dalje nemamo definitivni odgovor. Nemamo odgovor na to šta je uzrok smetnji. Da li je to neovlašćeno emitovanje iz Rumunije? Da li propust u međunarodnoj koordinaciji? Greška u domaćem frekventnom planu ili činjenica da je SOS kanal emitovao slabom snagom i sa dve umesto sa tri predajničke lokacije? Da li je, u slučaju da je nemoguće otkloniti štetne smetnje, zamena kanala način da se problem reši, i šta se dešava u situaciji kada u frekventnom planu nema raspoloživih kanala? Takođe, da li RATEL uopšte može biti odgovoran za situaciju u kojoj kablovski operatori ne mogu primiti iz etra dovoljno kvalitetan signal za dalju kablovsku distribuciju (RATEL je presudom obavezan da plati štetu i po ovom osnovu)? Dalje, čak i ako bismo znali da su smetnje uzrokovane greškama u frekventnom planu, ne znamo ko bi bio odgovoran za štetu na taj način nanetu – RATEL koji plan predlaže ili Ministarstvo koje ga usvaja? Takođe, koja bi bila odgovornost RATEL-a za štetne smetnje ukoliko je njihovo neotklanjanje prouzrokovano ne propustom RATEL-a, već nekooperativnošću regulatora iz susedne jurisdikcije? Na kraju, ostaje otvoreno pitanje da li se emiter, ako prethodno nije stavio u funkciju čitavu mrežu za koju ima dozvolu ili ukoliko ju je stavio u funkciju ali sa daleko nižom snagom od dozvoljene, uopšte može pozvati na štetne smetnje? Zbog svega navedenog, odluka koju će drugostepeni sud doneti po žalbi biće veoma zanimljiva.